

INTEGRACE NEVIDOMÉHO ŽÁKA DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY BĚŽNÉHO TYPU

ZADÁNÍ: NEVIDOMÝ ŽÁK, 6 LET, IQ V NORMĚ

**Vypracovali: Veronika Grbavčicová
Kateřina Snášilová
Michaela Fillová
Darina Ivancová**

NEVIDOMOST

- Květoňová-Švecová (1998) definuje **slepotu** jako *„neschopnost jedince vnímat zrakem. I když je zachováno určité zrakové čítí – světlocit.“*
- Nevidomost rozlišujeme na:
  - **praktickou** (pokles zrakové ostrosti v rozmezí 1/60 – světlocit se správnou projekcí nebo omezeným zorným polem méně jak 5 stupňů kolem)
  - **totální** (pohybuje se mezi zachovalým světlocitem s chybnou projekcí a ztrátou světlocitu)

- Nevidomí mají problém získávat informace zrakovou cestou, proto využívají **kompenzačních smyslů** (zejména sluch a hmat)
- **Nevidomost ztěžuje** poznávací procesy, je omezen grafický výkon, socializace a objevují se problémy se samostatným pohybem a prostorovou orientací
- U nevidomých, zvláště dětí, často dochází k **verbalismu**, kdy děti často používají značné množství slov, ale nechápou jejich smysl (kompenzují nedostatek smyslových zkušeností)

VYUČOVACÍ PROCES

- Pro zrakově postižené dítě znamená **vstup do běžné základní školy určitou psychickou zátěž**, kladou se nároky na jeho schopnost přizpůsobit se skupině zdravých vrstevníků.
- Vše záleží na dobrém začátku, proto by se dítě mělo ještě před nástupem do školy (začátkem nového školního roku) **seznámit s prostředím školy a třídy v době nepřítomnosti ostatních dětí**, kdy se učitel může dítěti plně věnovat a při procházení učeben není narušováno vyučování.

- Spolužáci by si měli zvyknout na **volný pohyb postiženého dítěte po třídě při vyučování**, aby si mohlo přečíst text na tabuli nebo prohlédnout názorné pomůcky.
- Některé děti mají i charakteristické **zlozvyky**, jako je kývání těla, otáčení se kolem osy těla, mačkání očí, třepání rukama a další. Někdy slovně, ale i fyzicky napadá spolužáky a svévolně vyrušuje ve vyučování, což může vést k **odmítavému postoji zdravých dětí**.
- Naštěstí **ve většině případů** je přijetí postiženého spolužáka **přátelské**.
- Učitel by měl **děti naučit také komunikaci s postiženým**, informovat dítě průběžně o činnostech ve třídě, děti by se měli nejprve při každém rozhovoru představit jménem, dokud se postižené dítě nenaučí je rozpoznat podle hlasu.
- Děti by měly být také připraveny poskytnout pomoc zrakově postiženému dítěti při pohybu mimo třídu, měly by si navyknout zavírat skříně a upozorňovat na případné překážky.
- Spolužáci by také měli být upozorněni na to, že postižený žák potřebuje zvýšenou individuální pomoc učitele, případně i svého asistenta.

TĚLESNÁ VÝCHOVA

- Tělesná výchova u zrakově postižených dětí je vhodným léčebným a rehabilitačním prostředkem.
- Děti mají při cvičení omezenou kontrolu zrakem - učí se házet a chytat **ozvučené míče**, učí se správnému držení těla a správné chůzi, neboť mívají často sklon k pohodlné, šouravé chůzi.
- Učitel musí všechny cviky **slovně komentovat**, nebo dítě nechat, aby si pozici při cviku mohlo zkontrolovat hmatem.
- Při cvičení na **nářadí** si je dítě musí napřed **ohmatat**.
- Z lehkootletických disciplín se doporučuje **běh**, kdy dítě běží buď **za ozvučeným cílem**, nebo s traserem, který běží trasu před dítětem, vhodný je i **běh ve dvojici** se zdravým dítětem, kdy se drží za ruce.

- **Skoky** jsou u většiny slabozrakých dětí **zakázány** kvůli otřesům očí, nevidomé dítě si může místo odrazu odkrokovat nebo jej lze označit akusticky, např. tlesknutím.
- Do tělesné výchovy lze zařadit i **společenské hry**.
- Dalším úkolem tělesné výchovy je i **výuka prostorové orientace**, samostatného pohybu a chůze s bílou holí či průvodcem. Tuto výuku většinou zajišťují speciální pedagogové ze **SPC**.
- Učitelé často neznají specifika tělesné výchovy pro zrakově postižené děti a proto jsou mnohdy tyto děti **osvobozovány**, i když by mnohé cviky a úkoly zvládly.

PRACOVNÍ VÝCHOVA

- Manuální projev je stejně jako řeč dokladem rozvoje psychických vlastností dítěte.
- Zrakově postižené děti se učí rozeznávat jednotlivé druhy materiálů a rozvíjí si **jemnou motoriku**.
- Při pracovní výchově musíme preventivně předcházet poranění ruky.
- V pracovní výchově se dítě také učí **sebeobsluze** jako je např. stolování, oblékání, hygiena, příprava jednoduchých pokrmů, ruční práce, ale i ruční obrábění dřeva, kovů a plastů.
- Zrakově postižené dítě zvládne většinou **stejnou práci jako zdravé, akorát potřebuje více času**, protože předmět poznává hlavně hmatem.
- **Učitel by měl dítě seznámit s prostředím pracovny**, zajistit volný přístup k pracovnímu stolu ze všech stran a vyžadovat udržování pořádku na pracovním místě a stálé ukládání nástrojů a pomůcek.
- Mnohdy kvůli nevědomosti učitelů o schopnostech zrakově postižených dětí bývají děti z pracovní výchovy **často osvobozeny**.

HUDEBNÍ VÝCHOVA

- Vyučování hudební výchovy je **téměř stejné jako u zdravých dětí**, avšak potíže může činit intonace podle notového zápisu. Proto by měl učitel zajistit **výuku notového zápisu v Braillově písmu**.
- Většinou se však děti jednou naučí melodii a pak už ji zpívají z paměti.
- Zrakově postiženému dítěti by měla běžná škola zajistit **výuku hry na hudební nástroj** a poskytnout mu tak stejné možnosti hudebního vzdělání jako speciální škola. Výuka hry na hudební nástroj je však o to složitější, že dítě musí hrát z paměti a nemá možnost zrakové kontroly správného držení nástroje a prstokladu.
- Hra na hudební nástroj má přispět k celkovému rozvoji manuálních schopností a sluchového vnímání dítěte.

ČTENÍ

- Nevidomé děti se učí za pomoci speciálního pedagoga číst i psát **Braillovým písmem**. Používají **učebnice** psané bodovým písmem a učitel má kopii v černotisku, aby mohl sledovat např. čtený text.

PSANÍ

- V běžných školách píší nevidomí žáci **Braillovým písmem**
- Nevidomé děti se učí za pomoci speciálního pedagoga psát již v první třídě na **Pichtově psacím stroji**.
- Učitel by měl znát alespoň základní manipulaci s Pichtovým psacím strojem, aby dítěti mohl pomoci např. se zakládáním papíru apod.
- Všechny zrakově postižené děti by se měly naučit psát na psacím stroji, protože **znalost klávesnice** jim usnadní i budoucí práci s počítačem.

TECHNICKÉ ZABEZPEČENÍ

Teplota ve třídě:

- Je důležité dodržovat správnou teplotu ve třídě - **při nižších teplotách dochází k omezení citlivosti prstů** a snižuje se hmatové vnímání, které je důležitou součástí kompenzačního systému, a je znemožněno čtení Braillova písma.

Úprava interiéru:

- Pro bezpečný samostatný pohyb dítěte a lepší orientaci se doporučuje umístit zábradlí na obě strany schodiště, velké místnosti rozčlenit na menší, např. použitím různých podlahových krytin.

MATERIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ (POMŮCKY)

Klasické pomůcky

- kostkový reliéfní šestibod
- kolíčková písanka
- Pražská tabulka
- Pichtův psací stroj
- dymokleště
- učebnice, časopisy a jiné texty v Braillově písmu
- reliéfní obrazový materiál (obrázky, grafy, mapy, atlasy)
- speciální rýsovací potřeby (hmatová pravítka, úhlooměry, kružítko)
- zvukové záznamy učebnic, knih, časopisů apod.

Moderní elektronické pomůcky

- magnetofon
- diktafon a elektronický záznamník s paměťovou kartou
- kapesní kalkulačka s hlasovým výstupem
- digitální čtecí přístroje s hmatovým výstupem v reliéfní latině (Optakon)
- elektronický přenosný zápisník s hlasovým nebo hmatovým výstupem (Eureka, Aria, Gin, Packmate)
- osobní počítač nebo notebook s hlasovým výstupem s tiskárnou pro černotisk, s tiskárnou pro Braillovo písmo, s Braillovým řádkem, se skenerem,
- fuser (využíván pedagogy k výrobě reliéfních hmatových obrázků a grafů) (4)

- Běžné školy si pomůcky buď zapůjčují ze speciálně pedagogického centra, nebo je nakupují z prostředků příplatku na zdravotní postižení.
- Lze také využít osobních pomůcek žáka, které si přinese z domova.

PERSONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ

- **Učitel** - musí získat alespoň *základní informace* o specifice vývoje zrakově postižených dětí a o metodice jejich výuky, dále navázat těsnou spolupráci s rodiči zrakově postiženého dítěte a zajistit příznivé klima ve třídě
- Nezbytná spolupráce se **speciálním pedagogem SPC**
- **Osobní asistent** - přebírá *odpovědnost za žáka* od jeho převzetí od rodičů až po návrat domů. V době vyučování pomáhá při činnostech, které žák není schopen sám zvládnout. Účastní se i kroužků a dalších akcí, které žák v rámci školy absolvuje. Podílí se na přípravě vytváření speciálních pomůcek do jednotlivých předmětů. Asistent vede žáka k soběstačnosti a sebeobsluze i prostorové orientaci. Společně s učitelem vytváří přátelskou atmosféru a porozumění mezi žáky.
- **Asistent pedagoga** - pomoc žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí, *pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti*, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází.

HISTORIE

- V péči o nevidomé šlo především o to umožnit písemnou komunikaci a takto začlenit postižené do sociálních vztahů
- Slepecké písmo bylo zpravidla **reliéfní**, aby se mohlo číst hmatem. Zachovaly se informace i o **uzlovém písmu** (dlouhé provazy různých barev, přivazovány kratší provázky s uzlíčky)
- První pokusy sahají do 14. století, ale čtenější až v 17. století
- Alexander Mell uvádí, že jako slepecké písmo existovaly ze dřeva **vyřezávané znaky** (Řím 1575, Rampazetto, Madrid 1580, Franciscus Lucas)
- Dále se používalo písmo z drátu
- L. Monreau vytiskl r. 1640 celou knihu reliéfním písmem
- O problematice nevidomých se zabýval také Denis Diderot (1713-1784) svým spisem „Dopisy pro slepé“
- Valentin Haüy (1745-1822) vyvinul systém plastického písma pro nevidomé (normální typ písma v reliéfním provedení - nevyhovovalo
  - 1784 internát a škola pro nevidomé v Paříži
  - stal se tak zakladatelem systematické hromadné výchovy a vyučování slepců

- 1804 jej pozval car Alexandr, aby zorganizoval ústav v Petrohradě
- Pod jeho velením založil král Bedřich Vilém III. Ústav slepců v Berlíně
- 1786 Myšlenky o výchově slepců
- Josef Julius Barbier (1767-1841)- bodové písmo „Ecriture nocture“ (noční písmo)
  - sestavil abecedu z 12 bodů
  - určeno nevidomým, normálně vidící člověk nezvládal
- Louis Braille (1806-1852) oslepl jako chlapec, osvojil si slepecké písmo
- vyvinuté Barbierem a zjednodušil ho
  - 6 reliéfních bodů z nichž vytvořil obdélníky seřazené do dvou tříbodových sloupců, uspořádaných svisle pod sebou
  - 63 možných kombinací vynecháním jednoho až pěti bodů
  - sestrojil tak celou abecedu, diakritická znaménka, číslice, aritmetické i další matematické znaky, chemické značky i chemické vzorce, notopis či šachovou notaci

- r.1825 vyšla jeho publikace s názvem „Postup psaní slov, hudby a zpěvu pomocí bodů k potřebě slepců“
- r.1879 odsouhlaseno používání Braillovy soustavy na III.slepeckém sjezdu v Berlíně
- Pouze Velká Británie tvoří výjimku v užívání Braillova písma, užívá se vedle něj i písmo Moonovo a Lucasovo

- Kromě Braillova písma se učí nevidomí ještě jehlovému písmu – vypichování běžné velké abecedy
  - na jednom konci jsou kovové hranolky a na druhém znaky Braillova písma, což jim umožňuje písmený kontakt s lidmi, jejichž zrak není narušen
- Toto písmo zavedl Jan Vilém Klein (1765-1848)
  - ředitel vídeňského ústavu pro nevidomé

- V Berlínském ústavu sestrojen tzv.Pichtův stroj se sedmi klávesami pro šest bodů braillovy abecedy a uprostřed pro mezerník.
- Avšak první psací stroj pro slepce vynalezl inženýr Farkaš Wolfgang von Kempelen (1734-1804)
- r.1791 první škola pro nevidomé ve Velké Británii – praktický výcvik v sebeobsluze a v pracovních dovednostech
- 1893 zaveden povinná šk.docházka pro tyto děti
- Pedagogové si uvědomili, že latinka slepcům nevyhovuje, proto zde zkoušeli další způsoby:
  - r.1826 James Gall –trojúhelníkový systém
  - T.M.Lucas „univerzální anglická abeceda“
  - J.H.Frére –znaky nevyjadřovaly písmena abecedy,ale hlásky anglického jazyka
  - 1847 William Moon publikoval vlastní abecedu,která navazuje na znaky anglického těsnopisu

ČECHY

- Počátkem 19.stol. Zahájena péče o nevidomé
- r.1807 založení „Hradčanského ústavu“ Aloisem Klárem (1763-1834)
- r.1832 odešel a otevřel nový ústav, nazvaný „Klárův ústav“
- r.1831 sepsal dějiny ústavu s názvem „Pamětihodnosti pražského soukromého ústavu“
- Jeho syn Pavel Klár (1801-1860) byl předsedou kuratoria Klárova ústavu, napsal „Dějiny Klárova ústavu“

- Rudolf Klár (1845-1898)-zřízení mateřské školy pro nevidomé děti „Pod Daliborkou“
-
- Péče v Brně
- r.1835 Jan Rafael Beitzl v Zábrdovicích založil malý soukromý ústav ve svém domě
- r.1843 položen základní kámen Moravskoslezského ústavu
- r.1846-otevření Moravskoslezského ústavu- J.R.Beitzl prvním ředitelem
  - -byla to odborná škola, vyučovaly se řemesla
- r.1910 v Praze založen Deylův ústav
- -ředitelem Antonín Mráček
- -spolupracoval Jaromír Doskočil, autor Prvního českého slabikáře pro nevidomé

- Josef Zeman (1867-1961) –organizátor péče o handicapované děti a mládež
- -založil časopis „Uchylná mládež“ 1924-1936
- -publikoval řadu studií zaměřených na různá postižení a nevidomým věnoval značnou pozornost
- -„Otázky slepecké výchovy“, „Poznámky k psychologii slepců“, „Kultura slepců“, atd.

ARGUMENTY PRO INKLUZI

- nevyčleňování ze společnosti
- splynutí s intaktními jedinci
- lepší příprava pro běžný život
- seznámení se s překážkami běžného života
- úleva pro rodiče – nemusí dítě vozit do vzdálené školy
- dítě nemusí bydlet na internátu daleko od domova

LEGISLATIVA

- O přijetí dítěte do běžné základní školy rozhoduje ředitel školy spolu se souhlasem rodičů.
- Řídí se vyhláškou č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

- Tato vyhláška patří pod zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon)
- Žáci se vzdělávají podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy (RVP ZV).

- Je vypracován individuální vzdělávací plán (IVP).
- IVP je dvakrát ročně vyhodnocován
- Na integraci se podílí učitel, žák, spolužáci, rodiče a ostatní odborníci.

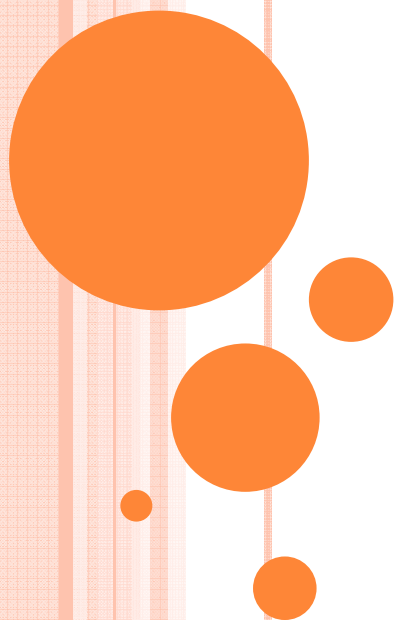

VÝTVARNÁ VÝCHOVA

Ukázka vyučovací hodiny

1. třída

(integrovaný nevidomý žák, 6 let)

TÉMA: OŽIVLÉ JARNÍ OBLÁZKY

- *Potřebný materiál:* obálky, kamínky připomínající zvíře či krajinu, temperové barvy, prstové barvy, podložky, štětce, kelímky na vodu.
- *Technika:* malba na kámen
- *Úkol:*
  1. část – prohlédnout si, ohmat kameny. Dle své fantazie určit čemu se podobá.
  2. část – samostatná práce, dotvoření své představy zvířete či jarní krajiny pomocí barev.

CÍL:

- Osvojení si práce s barvami.
- Seznámení se s možností práce s jiným materiálem než je papír.
- Rozvoj představivosti, abstraktního myšlení, hmatového vnímání (nevidomý žák).
- Zopakování si učiva z prvouky týkající se jarního období.

BLOOMOVA TAXONOMIE

1. **Zapamatování** – *vědět co je to Jaro*; pedagog přečte úryvek článku *O jaře* z učebnice prvouky.
2. **Pochopení** – *prokázání porozumění pojmu Jaro*; pedagog klade otázky, aby zjistil jak žáci porozuměli pojmu jaro.
3. **Aplikace** – *použití osvojených znalostí o Jaře*; své myšlenky aplikují do svých návrhu k ztvárnění oživilých jarních oblázků.
4. **Analýza** – *vyzkoušet*; přetvoření návrhů do výtvarných děl.
5. **Syntéza** – *vytvořit*; dokončení ztvárnění své představy. Žáci si mezi sebou popisují co jejich objekty představují, nevidomý žák si může ohmatat.
6. **Hodnocení** – *posoudit*; po prohlédnutí si prací svých spolužáků, výběr objektu, který nejvíce vystihl Jaro.

MODIFIKACE VZDĚLÁVACÍHO OBSAHU

1. Aktivizace *background knowledge*

- přečtení úryvku *Jaro* z prvouky, následná diskuze a zjištění zda-li žáci chápou tento pojem.

2. Výuka pojmů a souvislostí

- pedagog navazuje na předešlý bod, klade dětem otázky uzavřené (odpovídají ano/ne), pokračuje otázkami otevřenými a zjišťuje zda-li chápou souvislosti mezi děním v přírodě a jarním obdobím (zvláště u nevidomého žáka mohou tyto souvislosti činit problémy z důvodu chybějícího zrakového vnímání).

ORGANIZAČNÍ FORMY VYUČOVACÍ HODINY

1. Práce ve skupině:

- žáci si sednou do zadní části třídy na zem a s sebou si vezmou kamínky (pokud je potřeba nevidomému žákovi pomůže pedagog dojít na místo určené pro práci ve skupině).
- učitel motivuje žáky k práci pomocí přečtení úryvku článku *Jaro* z učebnice prvouky a vzájemného si vykládání.
- posléze si žáci prohlédnou, ohmatají své obázky a pomocí své fantazie a předešlé diskuze si představí co by jejich objekt mohl představovat .

2. Samostatná práce v lavicích:

- nevidomý žák ztvární svou představu pomocí prstových barev (možnost spolupráce ve dvojici se spolužákem nebo za pomocí asistenta, je-li přítomen).

POUŽITÁ LITERATURA:

- *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky Základní školy*
Alena Kébllová; 1995; nakladatelství Septima; první vydání; s. 20;
ISBN 80-85801-62-0
- *Techniky ve výtvarné výchově* Věra Roeselová; 1996; nakladatelství Sarah; s. 241;
ISBN 80-902267-1-X
- *Strategie v inkluzivní třídě*; dokument Word; studijní materiály
- Kébllová, A.: *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*,
1.vydání, Praha, Septima 1996
- Kébllová, A.: *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky ZŠ*,
2.vydání, Praha, Septima, 1999
- Květoňová – Švecová, L.: *Oftalmopedie*, Brno, Paido, 1998
- Květoňová, Nováková, Hamadová: *Oftalmopedie*, Brno, Paido, 2007

